

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

6 (12), Güz / Autumn 2019, 233-247

CEVDET SAİD DÜŞÜNCESİNDE İSLAM TOPLUMLARINDA ŞİDDET SORUNSALI VE DİN

Cevdet Said Thinking The Violence of Islamic Society And The Religion

Abdullah İNCE

Dr. Öğrt. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye, abduhahince@sakarya.edu.tr Orcid No: 0000-0001-6135-5743

Murat ÇELİK

İmam-Hatip, Sakarya Müftülüğü, celik_1564@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-7864-4952

Hakemler / Referees:

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ/ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.
Dr. Öğrt. Üyesi Halide Nur ÖZÜDOĞRU ERDOĞAN / Bolu AİBÜ İlahiyat Fakültesi.
Dr. Öğrt. Üyesi Seyyid SANCAK/ Bolu AİBÜ İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28 Ağustos/August 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Aralık/December 2019

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık/December 2019

Cilt / Volume: 6 **Sayı / Issue:** 12 **Sayfa/ Pages:** 233-247

Atıf / Cite as: İnce Abdullah, Çelik Murat. Cevdet Said Düşüncesinde İslam Toplularında Şiddet Sorunsalı ve Din [Cevdet Said Thinking The Violence Of Islamic Society And The Religion]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty*. 6/12, (2019): 233-247.

<http://doi.org/10.17859/Pauifd.612392>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 6 (12), 2019: 233-247

CEVDET SAİD DÜŞÜNCESİNDE İSLAM TOPLUMLARINDA ŞİDDET SORUNALI VE DİN*

Abdullah İNCE** Murat ÇELİK***

Öz.

Dinlerin şiddet olgusuna yönelik tutumu, dinin şiddetin kaynağı olarak görülmesine kadar uzanan bir boyutu ile tartışılmaktadır. Bu tebliğde, Cevdet Said'in din-şiddet ilişkisine bakışı ele alınmaktadır. Said, sorunu, yaşadığı bölge gereği öncelikle Ortadoğu'yu göz önünde bulundurarak ele almaktadır. Buna göre İslam dünyasındaki ortaya çıkan ve bir kısmı şiddet boyutuna ulaşan sorunların temelinde İslam'ın konuya yaklaşımının yeterince anlaşılması vardır. Daha özel olarak İslam dünyasında rastlanan şiddet örneklerinin sebepleri arasında; peygamberlerin mücadelesinin yeteri kadar anlaşılması, "Habil'in Mezhebinin" takip edilmemesi ve yönemsizlik yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cevdet Said, İslam, Şiddet, İslam Toplumu

Cevdet Said Thinking The Violence Of Islamic Society And The Religion

Abstract

The attitude toward to violence phenomenon of religions is argued with the extend of seeing the Religion as a source of the Religion. In this edict, the Cevdet Said's perspective on religion-violence relationship is handled. Said, is dealing with Middle Eastern because it is where he lives. According to him, the main reasons of problems- which some of them reaching to violence- which occurred in Islamic world, are that the approach of Islam is not be understood properly. To be more precise, the reasons of the violence samples which originated in Islam world can be ordered in this manner: the struggle of the prophets is not been understood, "Habil's Doctrine" is not been followed, and finally there is not a worthy method.

Keywords: Cevdet Said, Islam, Violence, Islamic Society

STRUCTURED ABSTRACT

Violence is one of the main problems that mankind have been facing since the dawn of humanity - perhaps as a result of it as a natural potential. Violence can have

* Bu makale "Cevdet Said'de Toplumsal Değişim Ve Şiddet İlişkisi" isimli tez verilerinin yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu metnin ilk hali 17-19 Nisan 2019 tarihinde Sakarya Üniversitesinde düzenlenen "Uluslararası Dini, Siyasi ve Toplumsal Boyutu İle Şiddet, Radikalizm ve Terör" sempozyumunda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğrt. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, abdullahince@sakarya.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-6135-5743

*** Din Görevlisi, Sakarya Müftülüğü, celik.1564@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-7864-4952

individual, social, and religious reasons. However, evaluations that are made without considering the social background that feeds the phenomenon of violence, lead to the detachment of the phenomenon from its context and lead to misinterpretation.

When we look at the literature in which Islam is associated with violence- especially the Western one - we find a discourse in which the social background of the phenomenon of violence is not taken into account, or biased interpretations which have their roots in history are revealed and violence is identified with Islam. This discourse is mostly economic, ethnic, political, etc. it is seen that it only considers acts and acts of violence that arise on grounds but also use a religious discourse as one-dimensional.

When we look at the issue in terms of the dynamics of the Islamic world, it is seen that there are some internal problems. The most important among them, is the fact of making an interpretation of religion absolute, non-methodology and adopting violence as a method. According to Cevdet Said, Muslims became ill with "superficiality". There are only few Muslims who look at things with distinction and think thoroughly, investigate and analyze them. This has led to the decline of the Islamic civilisation and the breakdown of the psychological structures of Muslims. The way to get out of this is to keep the education and intellect at the front line and stay away from valor and violence; it examines the laws of society and the method of the prophets.

Cevdet Said focuses on the relationship between religion and violence by putting the spot lights on his region. Said, the wrong reveal their thoughts and practices of Muslims; he tries to show the life of the prophets with examples and verses. According to him, the Prophet did not engage in actual struggle that would harm his companions during the time of Mecca, when the society was built. First, an Islamic society had to be established and then there the real struggle will start. What Muslims need to do is to strive to create such a society. When constructing an Islamic society, the method of communication is the method that have to be applied, not violence. The life of the Prophet and the lives of other prophets is seen in the application of this method.

Said thinks that Muslims should not accept violence as a method regardless of the circumstances. However, he does not see the defense as violence. Some want to misinterpret religion and try to get the needed results by wrong methods. This leads them to use violence as a means to achieve a short-term solutions . Because of the methods they use, they are constantly failing and ultimately experiencing frustration. Unsuccessful results cause deep wounds in them. The reason why Muslims are not successful is not because they are not sincere, but because of the methods they use.

According to Said, Allah will help his servants who are sincere. However, in addition to being sincere and diligent, a correct method must be applied. In addition, not to approach the events with a healthy method will not produce the wished results. Failure to produce the expected results will make the person despair. Situations arising from despair will deter the person from their productive efforts. This will continue to discredit Muslims against other societies. This situation of Muslims is like the situation of people who try to take something that has no right

over it, . The psychology of defeat that emerged in Muslim societies is the result of fundamental ideas that have been rooted in their mind from a long time.

When we look at Cevdet Said's thoughts on violence, we can say that living in Syria and the Middle East affected his thoughts to a great extent. Because the period he lived in was a period during which the war never ended and the blood did not stop. This ongoing war is perhaps the bloodiest and longest war of the last half century. These conditions make Said's thoughts about violence important. According to Said, Muslims always die in these wars. Muslim countries are armed and the use of arms is constantly encouraged. Whereas the angels chant, the greatest sin on earth is shedding blood. Muslims are killing Muslims today and the war is constantly on the territory of Muslims. Muslims have forgotten Abel's position. They constantly read the Qur'an, but do not learn from the story of Abel. When Abel's behavior will be understood, Muslim societies will stop being violent.

Said's issues seem to be in line with the universal principles expressed in the Islamic literature. His aim is to remind again these facts, which help solving the social problems he personally observed-including the groups that use violence - and to make them more clear and to remind them that the same principles still apply, but that Muslims are far from the truth. Said points to the source of the problems, raises some criticism, but does not provide clear suggestions as solutions or methods to solve the problem. Of course, the complex nature of the issues expressed makes this difficulty understandable.

GİRİŞ

Cevdet Said, Ortadoğu'yu gözlemlemiş, Suriye'nin yakın dönemini tecrübe etmiş bir düşünürdür. Bu tecrübesi onu din-şiddet ilişkisi sorununun tartışılmasında önemli kılmaktadır. Çalışmanın ilk kısmı konunun teorik arka planına ayrılmakta ikinci kısımda Said'in din-şiddet ilişkisi konusundaki görüşlerini ele almaktadır. Said'in düşünceleri kendisinin meseleye yaklaşımına bağlı kalınarak İslam ve Müslümanlar özelinde incelenmektedir.

1. Olgusal Boyutu ile Şiddet

1.1. Şiddet Nedir?

Şiddet fiziksel, cinsel, psikolojik ya da başka zarar ve üzücü sonuç doğurmaya yönelik her türlü davranışı içine alan bir kavramdır. Tehdit, baskı, özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi ve bu amaçlarla fiziksel güç kullanımı şiddet kapsamında görülebilir. Kavramın Arapça aslında "güç, kuvvet, zorluk, felaket, afet, bağlamak" anlamları vardır.¹Kamus-ı Türkî'de² ise "*Sertlik, tazir ve cezada mübalağa, müsaadesizlik, sıkı*" olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her eylemi şiddet olarak değerlendirmek mümkündür.

Şiddetin türleri olarak; dilde şiddet (iftira), eylemde şiddet (cinayet), kurumsal şiddet (devlet terörü), bireysel şiddet, toplumsal şiddet gibi farklı şiddet türleri sayılabilir. Ayrıca özel şiddetten, kolektif şiddete, ekonomik şiddetten, endüstriyel şiddete kadar şiddetin farklı türlerinden söz etmek mümkündür.³

¹ Ragıp El-İsfehani, *Müfredat Kuran Kavramlar Sözlüğü*, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012).

² Şemseddin Sami, *Kamus-i Türk-i* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2004).

³ Artun Ünsal, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cigito*, 6-7 (1996): 29-30.

Şiddetin boyutu, kapsamı, sistematik olması ya da olmamasına göre sonuçları farklı olacaktır. Tanımı konusunda tam bir anlaşma sağlanmamış olsa da iradi bir davranış olarak şiddetin insana özgü bir davranış olduğu ifade edilebilir. Ancak insanlık tarihi geliştikçe, insan medenileştikçe şiddetin giderek azalacağı öngörüsü şiddetin küresel durumu göz önünde bulundurulduğunda gerçekleşmemiş görünmektedir. Bu cümleden olmak üzere şiddetin, aile içinde, sporda, medyada yer alan biçimlerinden bahsedilebilmekte devletlerin sistematik şiddetine şahit olunmaktadır.

Toplumsal yaşamın düzen içinde sürdürülebilmesi şiddet eyleminin hukuki bir karşılığının olmasını gerektirir. Bu sebeple otoritenin çözmesi gereken sorunlardan biri şiddetin önlenmesidir. Bu sebeple yasalar şiddeti ağır bir suç olarak görmektedir.

1.2. Dinsel ve Sosyolojik Açıdan Şiddet

Kutsal alanın şiddetle ilişkilendirilmesi “*din kaynaklı şiddet*” kavramını gündeme getirmektedir. Bu kavram “*teolojik şiddet*” olarak da ifade edilmektedir.⁴ Bu kavram bağlamında mutluluk, huzur, barış, vb. evrensel insani değerlerin temsilcisi olan dinler şiddet, kargaşa, nefret, öfke ve mutsuzluk bazen de terörle birlikte anılmaktadır.

Dinlerin şiddet ve terörle birlikte anılmalarının arka planındaki gerekçeler teröre gerekçe arayan ve gerçekleştirdiği eylemleri bir meşruiyet zeminine oturtmak isteyen bir yaklaşımla ilgili olduğu gibi aynı zamanda din mensuplarının gerçekleştirdiği eylemleri dine mal etme ile de yakından ilgilidir. Zira şiddete başvuranlar, şiddet içeren tavır ve davranışları meşrulaştıracak referanslara ihtiyaç duyarlar. Çünkü şiddeti yöntem olarak benimseyen ve bu eylemi gerçekleştirmek isteyen bireyler yaptığı eylemi haklı göstermek ve vicdanen rahatlamak isterler. Bu aşamada dini metinler, şiddetin meşruiyet zeminini kurmak üzere araçsallaştırılmakta, başka saiklerle gerçekleştirilen şiddete malzeme kılınmaktadır.⁵

Bu gerekçelerle “*dini gerekçelere dayandırılan şiddetin*” dinlerin özü ile ilgili olmaktan ziyade sorgulanamaz bir içerikle donatılmış, bazen geçmişteki ideal yaşam biçimine özlemle kendini gösteren, her türlü soruna kolayca dinden pansuman çözümler bulma eğiliminden beslenen, mutlaklaştırılmış bir din yorumundan beslendiği ifade edilebilir.⁶ Ancak bu durum din yorumunun hangi çerçevede oluştuğu, bireyi böylesi bir din yorumuna iten sosyal-psikolojik unsurların neler olduğuna dikkat kesilmeyi gerektirir. Daha açık bir ifade ile çoğu zaman şiddetin kaynağını oluşturan gerekçeler, bireyin psikolojik yaşam öyküsü, bunu besleyen toplumsal zemin vb. olmaktadır. Diğer bir deyişle din-şiddet ilişkisi söz konusu edildiğinde şiddet olgusunun ortaya çıktığı sosyal, siyasal ve ekonomik bağlam ve kültürel yapı birlikte değerlendirilmelidir.⁷

⁴ Ünver Günay, “Toplumsal Değişme ve İslamiyet”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2001): 11.

⁵ Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet* (İstanbul: Etüt Yayınları, 2005), 188.

⁶ İngmar Karlsson, *Din, Terör ve Hoşgörü*, trc. Tayfun Kayaoğlu (İstanbul: Homer Kitabevi, 2005), 188.

⁷ Mehmet Ali Kirman, “Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din”, *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004): 81.

Diğer taraftan bireylerin ve toplulukların dinle irtibatının düzeyi ve biçimi farklı olacağından, din mensubu bireylerin gerçekleştirdiği şiddet eylemini kolayca dine mal etmek mümkün görünmemektedir. Zira toplumsal hayatta artık “inanmadan ait olma” ya da “ait olmadan inanma” şeklinde ortaya çıkan dinsel irtibat biçimleri sosyolojik bir olgu olarak dile getirilmektedir. Ayrıca medyanın en basit bir konuda çok önemli bir toplumsal olguyu “perdeleme” “olduğundan farklı gösterme” kabiliyetini de buna eklemek gerekmektedir.

Bir başka boyuttan bakıldığında; günümüzde “dinsel şiddet” kavramı dinsel şiddetin gerçekliğinden öte şiddetin dinselendirilmek istendiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Daha açıkçası “dinsel şiddet” tartışmaları şiddetin nedeninin din olarak algılandığı ya da çoğu kez dine mal edilmek istendiği bir gerçekliğe işaret etmektedir.⁸ Bununla birlikte, kökeninde bireyin dinsel bağlılığının ve samimiyetinin bulunmadığı dinin daha çok gerçekleştirilmek istenen şiddete gerekçe olarak ifade edildiği durumlarda vardır. Böylece dini metinler ve dinsel duygular gerçekleştirilmesi hedeflenen dünyevi çıkarlar için “kullanılmaktadır”. Bu durumlarda, şiddetin nedeni; “din ya da dinsel yorumlar” değil birey ve toplulukların din dışı bir alana ait hedeflerinin dini söylemlerle süslenmesi, kutsal görünüme büründürülmesi,⁹ “dinsel retoriğin kitleleri sadece mobilize etmek için kullanılmasıdır”.¹⁰

Din söylem ve eylem bazında şiddet ile ilişkilendirilse de hakikat bunun aksidir. Teoloji dinin, bireysel ve toplumsal mutluluğun anahtarı olduğunu savunmakta sosyoloji de dinin toplumsal bütünleşme potansiyelini barındıran en önemli kurum olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta dinin bu özelliği kimi sosyologlarca (örnek Durkheim) dinin özünün toplumsal bütünleşmede aranması gerektiği görüşüne kaynaklık oluşturmaktadır. Buna göre dinin kaynağı toplumu birleştirici gücünde aranmalıdır.

Geniş ölçekte düşünüldüğünde şiddet olgusu çoğu zaman dini sebeplerden ziyade toplumsal sorunlarla ilişkili görünmektedir. Bu bağlamda bazı İslam toplumlarında ortaya çıkan ve “dinsel şiddet” kapsamında kamuoyunda yer alan gelişmeler çoğunlukla arkasında siyasi, sosyal ve ekonomik baskıların yer aldığı toplumsal tepkilerdir. Meselenin dinsel şiddet bağlamında değerlendirilmesi ise çoğunlukla bahsi geçen toplumsal eylemleri gerçekleştiren bireylerin dini, kültürel özellikleri ile ilişki kurularak değerlendirilmesi ve literatüre hâkim olan şiddet, terör tanımlamaları ile ilgilidir. Daha açıkçası bir dönem pozitivist bilgi paradigması ile başlayan sekülerleşme tezleri ile zirveye çıkan Batılı din paradigması, sekülerleşme tezlerinin gözden düşmesi ile siyasi ve ekonomik gücünden hareketle bilimsel paradigmayı yeniden inşa etmek istemekte bu süreçte de kendine bir öteki inşa etmektedir.¹¹

“11 Eylül olayları” bu inşa sürecinde bu tezlerin kendine dayanak olarak gördüğü önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu olayların görünen yüzündeki İslami renk ve eylemleri gerçekleştiren aktörlerin kültürel kimlikleri bu gerekçeyi

⁸ Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, trc. İbrahim Yılmaz (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), 20.

⁹ Erdal Baykan, “Günümüzde dinsel şiddetin nedenleri”, *YYÜSBE Dergisi*, 7 (2004): 217.

¹⁰ Caner Taslaman, *Terörün ve Cihadın Retoriği (Felsefi ve Teolojik Bir Değerlendirme)* (İstanbul: İstanbul Yayınları, 2007), 45.

¹¹ Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, 40.

güçlendiren bir argüman olarak değerlendirilmiştir. Bu olaylardan sonra şiddet ve terör eylemleri ile dinlerin, özellikle de İslam'ın öğretileri arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.¹² Ancak bu tezlerin gözden kaçırıldığı ya da ihmal ettiği nokta şiddet ve terörün yoksulluk, eğitim, geri kalmışlık, küresel sömürgecilğe karşı bir tepki gibi çok çeşitli sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel nedenleri olduğu gerçeğidir.

Diğer taraftan Batı İslam algısının arka planına inildiğinde İslam'ın terörle özdeşleştirilmesi, İslam'ın sahip olduğu özelliklerden ziyade Müslümanların tarihte Batıya karşı ortaya koydukları, teolojik, siyasi, sosyal ve ekonomik meydan okuması ile daha fazla ilişkili görünmektedir.¹³

1.3. İslam Açısından Şiddet ve Terör

İslam'ın kelime anlamı barış, kurtuluş gibi anlamlara gelmektedir. İslam, şiddeti olumlayan bir dili kabul etmez. Pratik açıdan da şiddeti engellemeye yönelik ilkeler ve uygulamalar hem dini metinlerde hem de Hz. Peygamberin uygulamalarında dikkati çekmektedir. "*Silm*" kökünden türeyen anlamları dikkate alındığında, İslam, kendisine inananların şüphelerden uzak bir şekilde Allah'a teslim olmalarını ister. Buna bağlı olarak İslam'ın amacı, gönderildiği toplumda güvensizliği, şiddeti ve sosyal yapıyı, olumsuz yönde etkileyen hususları ortadan kaldırmaktır.

Hz. Peygamberin Veda Hutbesinde ve diğer dini ilkelerde dile getirildiği gibi, kan davaları, faiz, tefecilik, karaborsacılık, kadın ve kız çocuklarına uygulanan kötü muameleler yasaklanan konular arasındadır.

Kur'an, İslam'ın şiddete bakışını ortaya koyan bir ayetinde masum insanların öldürülmesini haram kılmaktadır;

*"Her kim bir kişiyi, kişiye karşılık olmaksızın ya da yeryüzünde bir bozgunculuğa karşılık olmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur..."*¹⁴

Kur'an'ın şiddet olgusuna temel yaklaşımı ilgili ayetler¹⁵ ve Hz. Peygamberin uygulamaları İslam dininin şiddet ve terörle birlikte zikredilmesi bir tarafa aksine onun sevgi ve barış dini olduğunu açıkça ortaya koymakta, İslam toplumlarının tarihi-toplumsal tecrübesi de bunun pratiğini göstermektedir. Dolayısı ile İslam'ın şiddet ve terörle birlikte anılması olgusal bir duruma işaret etmekten ziyade yeterince objektif bir şekilde konuyu ele almamakla ya da kasıtlı yaklaşımlarla ilgili görünmektedir. Diğer taraftan şiddet ve terör gerçeğini bir kitleye ya da inanç grubuna mal etmek yerine terörü besleyen ve üreten gerçek faktörlere odaklanmak gerekmektedir.

¹² Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, 40.

¹³ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı* (İstanbul: İSAM, 2008), 37; Fuat Aydın, "Batı'nın İslâm Anlayışının Doğulu Kökenleri ya da Abdülmesîh İshak El-Kindî'nin Risâle'sinin Serencamı", *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, ed. Seyfi Kenan (İstanbul: İSAM, 2010), 189-252.

¹⁴ el-Mâide 5/32.

¹⁵ et-Tevbe 9/139; el-Hacc 22/41; el-Kasas 28/77.

Batılı literatürde rastlanan, “Kur’an ve kılıç” eşleştirmesinin uzun tarihsel kökenleri bilinmektedir. “Doğu doğudur, Batı da batıdır/ ve bu ikili hiçbir zaman bir araya gelmeyecektir; ta ki yer ve gök, Tanrı’nın büyük hüküm kürsüsünde hazır bulunana kadar”¹⁶ ifadesi bu algının kökenlerine işaret etmektedir. Weber’in doğu dinleri ile ilgili ulaştığı kanaatlerini bir veriye dayanmaksızın İslam hakkında geçerli görmesi bu konuda sosyoloji literatüründeki bir özensizlik örneğini ortaya koyarken; Danimarka’da ortaya çıkan karikatür krizi, Batı İslam algısının arkeolojik zemininde yer alan Hz. Muhammed algısını tarihsel örneklerine benzer şekilde¹⁷ tekrar ortaya koymaktadır. Ayrıca bu algı ve söylem biçimi, İslam’ın objektif olarak değerlendirilmemesi ve şiddet-şiddetsizlik kavramının tam bir tanımının yapılamamış olması ile de ilgisi vardır.¹⁸

İslam toplumlarının dışında, özellikle Batı’da, İslam ile şiddet ve terör arasında bir bağ kurulması bir taraftan da şiddet ve terörün yayılmasına ve kökleşmesine sebep olmaktadır. Zira bu söylemleri İslam’a saldırı olarak gören Müslümanlar, refleksif bir şekilde şiddete açık hale gelmektedirler. Sosyal psikolojik bir açıdan bakıldığında damgalı bireylerin damgalanma halini aşamadıklarında damgaya uygun hareket etmesine benzer şekilde İslam dünyasındaki bazı gruplar da varlığını ispat etmek, kimliklerini kabul ettirmek amacıyla şiddet ve teröre başvurabilmektedir. Böylesi bir yaklaşım bir taraftan bazı dini yapıları şiddet ve teröre açık hale getirirken bir taraftan da İslam’ın, toplumsal güven ortamının oluşturan ve yaratıcılığının teşvik edilmesini sağlayan “anlam” boyutunu, tepkisel tavırların gölgesinde bırakmaktadır.¹⁹

İslami literatürde “*cihad*”, savaşı da içine alan ancak sadece savaş kavramıyla karşılanamayacak kadar geniş bir kavramdır. Kur’an’da da cihad sadece savaş anlamında kullanılmamaktadır. Cihadı sadece savaşla sınırlamak hem gerçeği yansıtmamakta hem de kavramın yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır.²⁰ Zira cihad öncelikle barışa yönelik yol ve araçlarla İslam’ı tebliğ etmeyi ve bu konuda gayret göstermeyi ifade eder.²¹

İnsanın hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmalarını amaçlayan İslam dini, yeryüzünde barışın egemen olmasını temel ilke olarak benimsemiştir. Adını barıştan alan İslam dini ve onun kutsal kitabı Kur’an, savaş konusunda itidalli olmayı, barışı tercih etmeyi öngörmüştür.²² İslam alimleri savaşı, İslam ülkesinin ve Müslümanların güvenliğini tehdit eden ve Allah’ın bütün insanlığın mutlak yararını gerçekleştirmek üzere gönderdiği son dinin insanlara ulaşmasını engelleyen güçlerle mücadele etmenin ve bu uğurda bütün çabayı göstermenin son çaresi olarak algılamışlardır.²³

¹⁶ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, 13.

¹⁷ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, 44.

¹⁸ Kadir Albayrak, *Semavi Dinlerde Barış ve Şiddet İkilemi* (Ankara: Sarkaç, 2010), 178.

¹⁹ Mustafa Erdem, “Küreselleşme ve İslam Dünyası”, *Dini Araştırmalar* 6/17 (2003): 7.

²⁰ Ahmet Özel, *İslam ve Terör* (İstanbul: Küre Yayınları, 2007), 62.

²¹ Veli Sırım, “Barış Dini İslam’a Savaş Yaklaşımları”, *İslam ve Şiddet*, ed. Mümtazer Türköne (İstanbul: Ufuk Yayınları, 2007), 95.

²² el-Bakara 2/190, 128.

²³ Ahmet Yaman, “Savaş”, *İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009), 189-194.

Günümüzde İslam'ın ve Müslümanların terör örgütleriyle birlikte anılması, İslam'ın barışçı yüzüyle bağdaşmamaktadır. Savaşta bile ahlaklı olmayı, yaşlıları, kadınları, çocukları öldürmemeyi öğütleyen bir dinin bu tür ithamlarla karşı karşıya kalması anlaşılır bir durum değildir.²⁴

2. Cevdet Said Düşüncesinde İslam Toplularında Şiddet Sorunsalı ve Müslümanlar

Cevdet Said, İslam dünyasının içinde bulunduğu geri kalmışlık sorununa dikkat çekerek esasında bu sorunun insanlığın sorunu olduğunu ifade etmektedir. Yakın dönem İslam aydını İslam dünyasının içinde bulunduğu duruma ilişkin fikri bir mücadele ortaya koymuş, bu fikirleri eyleme dökmek için çaba sarf etmiştir. Bu pratiğe yönelik ilkeler ortaya konarken isabet edilemeyen hususlar olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır.²⁵

İslam dünyasında ortaya çıkan sorunların çözümü konusundaki önerilerine bakıldığında bunların eğitim gerçeğini ıskaladığı görülmektedir. Bu sebeple İslam dünyasındaki sorunlardan biri yüzeysellik sorunudur. Yüzeysellik kısaca metodolojiden, toplumsal olguların analizinden uzak bir şekilde hareket etmek, İslam'ın öngörülleri ile toplumsal gerçekliğin ilgisini yeterince kuramamaktır. Bu yüzeysellik sonucu fikir ve düşünce durağanlaşmış ve değişim alanında şiddet bir araç olarak düşünülmüştür.²⁶

İçinde bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışan Müslümanlar, dinlerinin kendilerine yüklediği mesuliyetin ağırlığını hissederek bir irade ortaya koymaktadır. Ancak mevcut problemler sebebiyle Müslüman toplumlar, bir taraftan inançlarını yaşama konusundaki engellenmişlik hissi diğer taraftan gücünün yetmediği konularda mükellefiyet duygusu altında ezilmekte; bu da sonuçta içsel bir çatışma doğurmaktadır.²⁷

Ancak bu çatışma öncelikle sorunun çözümünün zorluğundan ziyade bakış açısı ile ilgilidir. O halde öncelikle bakış açılarının düzeltilmesi gerekmektedir. Bu bakış açısına sahip olmak sorunun şiddetle çözümünü garantili bir yol olarak görmekten vazgeçmek ve Peygamberlerin yolu olan düşünceye dayanmakla olacaktır.²⁸ Çünkü peygamberlerin yolu olan düşünceyi düzeltme, zihin temizliği ilkesini öncelemekten vazgeçmek, Müslümanların refleksif bir düşünceye yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Öncelikler değişince tabii duyguların yerini refleksler almıştır. Hâlbuki aslolan davet ve tebliğdir. Bu gerçeği gözden kaçıran bazı Müslümanlar şiddeti bir yöntem olarak benimseyerek enerjilerini tüketmiş, bitkin hale gelmişlerdir.²⁹

²⁴ Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'as, Sünen-i Ebî Dâvûd "Cihad", (Beyrut: Dâr'u İbnü'l-Hazm Yayınları, 2005), 82,111.

²⁵ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi* trc. Halil İbrahim Kaçar, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2013), 15.

²⁶ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 15.

²⁷ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 16.

²⁸ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 17.

²⁹ Cevdet Said, *Âdem'in Oğlu Hâbil Gibi Ol* trc. Abdi Keskinsoy, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2006), 454.

Said'e göre Allah kendi yolunda samimiyetle çalışanları görmektedir. Bunlara yardım mutlaka gelecektir. Başarılı olmak için samimiyet şart ancak yeterli değildir. Bu sebeple toplumsal olayların analizini doğru bir yöntem tercih ederek yapmak gerekir. İslam dünyasında ortaya çıkan sosyal hareketlerin bu gerçekten uzak hareket etmeleri, sonuca ulaşmalarına böylelikle de umutsuzluğa kapılmalarına sebep olmaktadır. Umutsuzluk gayret eksikliğine sebep olmakta bu da İslami-toplumsal çalışmaların verimini düşüren bir unsur olmaktadır.

İslam toplumlarının yaşadığı travmatik durumlar, Müslümanların toplumsal itibarlarının sarsılmasına ve yenilmişlik psikolojisinin doğmasına sebep olmaktadır. Bu travmatik durum bazı İslami grupların şiddete yönelmesi ile sonuçlanmaktadır.³⁰

2.1. İslami Literatürde Şiddetin Kaynağı Tartışması: Habil ve Şiddet

Said'e göre, Allah insanoğlunu yeryüzünde halife olarak görevlendirdiğinde, melekler insanın fesat çıkaran ve kan dökücü özelliğini dile getirmişlerdir. Bu suçlama aynı zamanda insanoğlunun işleyeceği günahın büyüğüne dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle bunlardan daha büyük bir günah olsaydı melekler onu dile getirirdi. Bu sebeple yeryüzünde fesat çıkarmak ve kan dökmek insani sorunların temelini oluşturmaktadır.³¹

İnsan her ne kadar melekler tarafından bu potansiyeli sebebiyle suçlansa da irade sahibi bir varlık olması sebebi ile aklını kullanarak bu günahları işlemeyebilir. Allah'ın "*Şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim*"³² yolundaki hatırlatması insanın bu donanımına sahip olup bu sorunu aşabileceğini göstermektedir.³³

Said, Habil ile Kabil arasında geçen kıssanın Müslümanlar tarafından gereği gibi anlaşılmadığını dile getirmektedir.

*"Vakti zamanında Âdem'in iki oğlu (Habil ve Kabil) Allah'a birer kurban sunmuşlardı. Kardeşlerinden birinin kurbanı Allah tarafından kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen (Kabil), kardeşine (Habil'e), "Ahdim olsun, seni öldüreceğim" demiş, kardeşi de şöyle karşılık vermişti: "Beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Beni öldürdüğün takdirde dilerim ki hem önceden işlediğin günahlarını hem de beni öldürme günahını yüklenip, cehennemi boylarsın. Katillere yaraşan ceza budur! Bunun üzerine kardeşini öldürmekte ziyana uydu ve onu öldürerek zarara uğrayanlardan oldu.."*³⁴

Bu kıssada anlatıldığı üzere Habil, şiddete başvurmama konusunda direnmiş ve kardeşine karşılık vermemiştir. Müslümanlar için önemli bir mesaj içeren bu kıssa, *Habil'in mezhebinin* takip edilmesi gerektiğini göstermektedir. Ancak takip eden ümmetler içinde Habil'in mezhebinin (saldırmazlık) sürdüreceği erdemli topluluklar çıkmamıştır.³⁵

³⁰ Cevdet Said, *Adem Oğlunun İlk Mezhebi*, 18.

³¹ Cevdet Said, *Adem Oğlunun İlk Mezhebi*, 94.

³² el-Bakara 2/31.

³³ Cevdet Said, *Adem'in Oğlu Habil Gibi Ol*, 94.

³⁴ el-Maide 5/27-30.

³⁵ Cevdet Said, *Adem'in Oğlu Habil Gibi Ol*, 24.

Said'in şiddet ve terör konusundaki düşüncelerini içinde yaşadığı toplumsal bağlamdan ayrı düşünmemek gerekir. Zira o İslam dünyasında siyasi birliğin dağıldığı ve Osmanlı'nın güçten düşmesiyle birlikte sürekli şiddete sahne olan ve kimi yazarlarca "Bir Şiddet Tarihi"³⁶ olarak okunan bir coğrafyada yaşamaktadır. Cevdet Said'in yaşadığı devlet olan Suriye'de gerçekleşen olaylar ise bu tarihin son örneklerini oluşturmaktadır. Said'e göre bu savaşlarda ölenler hep Müslümanlardır. Her ne kadar uluslararası güçlerin siyasi ve ekonomik hesapları bölgenin konjonktürüne doğrudan etki etse de Said'e göre sonuç önemlidir. Sonuçta Müslüman ülkeler silahlanmakta ve bu silahları birbirine karşı kullananlar yine Müslümanlar olmaktadır. Habil'in mezhebini takip etmeyen Müslümanlar, yeryüzünde fesadın çıkmasına sebep olmakta meleklerin en büyük günah olarak zikrettiği kan dökme eylemini gerçekleştirmektedir. Savaş İslam topraklarında gerçekleşmekte, ölen ve öldüren Müslümanlar olmaktadır. Bunların ana sebebi Habil'in mezhebinin benimsenmemesi, onun gösterdiği tavrın unutulmasıdır.

2.2. Cevdet Said'e Göre Peygamberlerin Şiddete Karşı Tutumu

Peygamberlerin en temel hedeflerinden biri düşünce özgürlüğünü korumak ve özgürlüğün önündeki engelleri kaldırmaktır.³⁷ Bu görev, onların görevlerinin kutsal yönünü oluşturmaktadır. Onlar yöntem olarak öncelikle doğruyu ve yanlışlığı ortaya koymayı, zorbalığa dayalı bütün sistemleri reddetmeyi ve düşünce alanlarında bedensel güç kullanmamayı savunmuşlardır. Bir fikir mücadelesi esnasında düşüncenin yükünü taşıyamayan ve kendini geliştiremeyen bireylerin varacağı nokta güç kullanımınıdır.

Kur'an da geçen Ad kavmi, Semud Kavmi ve Hz. Nuh kıssasına (el-İbrahim 14/9-14) gönderme yapan Said, peygamberlerin metodunun örnek alınması gerektiğini hatırlatır. Peygamberlerin yaptığı ise belgelerini, mesajlarını, olaylar karşısındaki tavrını açıkça ortaya koymaktır. Bu süreçte inkâr eden, sözlü ve fiili saldırıda bulunanlar çıkacaktır. Onlar "*Bizim doğru yolda olduğumuzdan hiçbir şüphemiz yok. Siz varın bize sıkıntı verin, ama biz bunlara katlanacağız, onlar bizim hayat tarzımıza dönersiniz ya da sizi memleketimizden sürgün edeceğiz*" (el-Maide 5/104) dediğinde, Müslümanlar elinden geleni yaptığında, "*Zalimleri mutlaka helak edeceğiz*" fermanı ulaşacaktır.³⁸

Kur'an'ı Kerim Hz. Nuh'un tebliğ metodunu Müslümanlara örnek göstererek bir yöntem öğretmektedir;

"Nûh'un haberini onlara oku. Hani o bir vakit kavmine şöyle demişti: "Ey kavimim! Eğer benim konumum ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin!"³⁹ demiştir.

Cevdet Said, İslami davet ve fikri mücadelenin Allah'ın ayetlerini açıkça ortaya koyarak gerçekleşeceğini, İslami ilkeleri ikna yoluyla kabullenmeyenlerin şiddet

³⁶ Hamit Bozarslan, *Ortadoğu Bir Şiddet Tarihi Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonundan El-Kaide'ye* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015).

³⁷ Cevdet Said, *Âdem'in Oğlu Habil Gibi Ol*, 65.

³⁸ Cevdet Said, *Âdem'in Oğlu Habil Gibi Ol*, 38-39.

³⁹ el-Yunus 10/71.

yoluyla kabullenmelerinin mümkün olmayacağını düşünmektedir. Bu sebeple Müslümanlara düşen onu en doğru yöntemle tebliğ etmektir. Bu aşamadan sonrası muhatabın tutumuna göre belirlenecektir.⁴⁰

Said'in Peygamberlerin metoduna verdiği örneklerden biri Hz. Musa ile Firavun arasında geçen hadisedir. Allah Hz. Musa'dan Firavunu, açık ve yumuşak bir dille uyarmasını istemiştir. Hz. Musa ile Firavun arasındaki tartışma devam ederken Firavun yakınlarından mümin bir kişinin, tartışmaya katılması ve mesajın doğruluğuna dikkat çekerek, mantıklı bir yöntemle mukabele etmesi dikkate değer bir husustur.⁴¹ Said bu olayı yorumlarken, Hz. Musa'nın; "Rabbim Allah'tır" diyerek başka bir tutuma yönelmediğine dikkat çekmektedir. Eğer Hz. Musa farklı bir yöntem tercih etseydi, Firavun karşısında o mümin zatın Hz. Musa'yı savunması mümkün olmazdı.⁴²

Said'e göre bu hadise, Firavun gibi saltanat sahiplerinin, şiddetten daha ziyade düşünceden çekindiklerini göstermektedir. Zira düşünce insanların içine nüfuz eder. Bunu hissettikleri an Firavun vb.leri şiddete başvurmakta, fikirleri yok etmeye çalışmaktadır. Esasında Said'in bu düşünceleri içinde yaşadığı coğrafyanın kendi üzerindeki izlerini sürmeyi mümkün kılmaktadır. Ortadoğu'da, günümüzde şiddeti yöntem olarak benimsemeyen ancak toplumsal tabanı olan bazı İslami sosyal hareketler (İhvan-ı Müslimin) yöneticilerin baskı ve takibine uğrarken; şiddeti yöntem olarak benimseyen bazı marjinal gruplar (Selefi gruplar) aynı yönetici sınıf tarafından farklı amaçlarla desteklenmektedir. Said, saltanat sahiplerinin, düşünsel yönü ile ortaya çıkan yapıları bastırmak için onları yaftalama ve onlara suç isnat etme yolunu tercih ettiklerini ifade etmektedir. Genellikle suçlama nedeni ise bozgunculuktur.

Said, Kur'an'ın bir prototip olarak gösterdiği örneklerin günümüzde de tekrar ettiğini, fikir sahiplerini susturmak için kullanılan yöntemlerin tarihsel örneklerine benzer olduğunu ifade etmektedir (Bkz. El-Şuara26/19,20).

Said, İslam tebliğcilerinin İslami ilkeleri muhataplarına ulaştırırken dikkat etmeleri gereken temel ilkelerden birinin; farklı düşüncedeki kişilere kendilerini suçlayacak açıklar vermemesi olduğunu düşünmektedir. Mutlaka bir suçlama olacaksa bu sadece İslami tebliğin sunduğu temel ilkeler ve bunların sunumu olmalıdır. Bu aşamada İslam tebliğcilerine düşen görev sebat göstermek, düşüncelerini net bir şekilde ortaya koymaya devam etmektir. Düşüncelerin açıkça ortaya konması katılanların bilinçli katılmasını reddedenlerin açıkça neyi inkâr ettiklerini bilmelerini sağlayacaktır.⁴³ Ancak Said'in bu noktada eleştirilebilecek noktalarından biri; yaklaşımının fazlaca teorik olması, yöntemini açıkça ortaya koymamasıdır.

Said'in bu konuda kısmen açık olan önerisi Hz. Peygamberin mesajının iki safhadan oluştuğuna vurgu yapmasıdır. Birinci safha oluşum süreci (Mekke Dönemi), ikinci aşama ise toplum oluştuktan sonrasıdır. Kesin olan husus Hz. Peygamberin birinci aşamada şiddeti hiçbir zaman desteklememiş olmasıdır. Bu dönemde en fazla dikkat çeken husus Müslüman toplumun namaz, zekât gibi temel

⁴⁰ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 40.

⁴¹ el-Mümin 40/28

⁴² Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 43.

⁴³ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 44.

ibadetlerle sorumlu tutulması ve sabretmelerinin emredilmesidir.⁴⁴ Ancak bu dönemde müşriklerin şiddet ortamını açıkça tercih ettikleri görülmektedir. Said'e göre eğer bu dönemde Müslümanlar da aynı yöntemi tercih etmiş olsaydı, müşriklerin eline büyük bir imkân geçmiş olacaktı.

Said, İslami bir toplumun ve devletin kuruluşundan sonra da Müslümanların şiddeti bir yöntem olarak benimsenmediğini, ancak kendileri kendilerine karşı savaşanlarla savaşıldığını düşünmektedir. Said'in dikkat çektiği hususlardan biri de İslami bir toplum ve bu ideallere uygun bir devlet yapısı oluştuktan sonra da hükümlerin uygulanmasında bir keyfilik olamayacağını, cezaları, savaşları ve şiddete dayalı uygulamaları kişiler değil devlet yöneticilerinin uygulayacağına vurgu yapmasıdır. Bireyler kendi düşüncelerine göre hükümler veremeyecek, kadılık rolüne bürünemeyeceklerdir.⁴⁵ Bu konuda bağlayıcı olan fıkhıdır.

Said, İŞİD-DAİŞ vb. grupların yaptıklarını da dikkatlere sunarak İslam dünyasında şiddet sorunsalının arka planında kendi düşüncesini mutlaklaştırma anlayışına dikkat çekmektedir. Hâlbuki "ehl-i kible tekfir edilemez" ilkesi bu konuda Müslümanlar için bir rehber olarak kabul edilmeli, İslami grupların birbirine karşı davranışında temel ilke olmalıdır.⁴⁶ İslam dünyasındaki bu örnekler bir eksen kaymasına ve ilahi mesajın ruhundan uzaklaşmaya bir işaret olarak görülebilir.

SONUÇ

Şiddet insanlığın başlangıcından bu yana insanoğlunun-belki de doğal potansiyelinin bir sonucu olarak- karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan biridir. Şiddetin bireysel, toplumsal, -din yorumuna dayalı olarak- dinsel sebepleri olabilir. Ancak şiddet olgusunu besleyen toplumsal arka plan dikkate alınmadan yapılacak değerlendirmeler olgunun bağlamından kopmasına ve yanlış değerlendirilmesine sebep olmaktadır.

İslam'ın şiddet ile ilişkilendirildiği -özellikle Batı- literatürüne bakıldığında; şiddet olgusunun toplumsal arka planının dikkate alınmadığı, kökleri tarihte olan önyargılı yorumların ortaya çıktığı ve şiddetin İslam'la özdeşleştirdiği bir söyleme rastlanmaktadır. Bu söylemin çoğunlukla ekonomik, etnik, siyasi vb. gerekçelerle ortaya çıkan ancak dinsel bir söylemi de kullanan şiddet eylemleri ve hareketlerini sadece tek boyutlu olarak değerlendirdiği görülmektedir.

İslam dünyasının kendi dinamikleri açısından konuya eğildiğimizde, bazı iç sorunların olduğu da görülmektedir. Bunların başında bir din yorumunu mutlaklaştırmak, yöntemsizlik, şiddeti bir yöntem olarak benimsemek gibi hususlar ifade edilebilir.

Cevdet Said, yaşadığı bölgenin sorunlarını merkeze alarak din-şiddet ilişkisi sorununa eğilmekte ve bazı hususları dile getirmektedir. Said, Müslümanların düşüncelerinde ve uygulamalarında ortaya çıkan yanlışları; Peygamberlerin hayatlarından örneklerle ve ayetlerle göstermeye çalışmaktadır. İslami bir toplum oluşturulacak ve ondan sonra fiili mücadeleye girişilecektir. Müslümanların yapması gereken öncelikle böyle bir toplum oluşturmak için çaba göstermektir. İslami bir

⁴⁴ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 46-47.

⁴⁵ Cevdet Said, *Âdem Oğlunun İlk Mezhebi*, 46.

⁴⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, "DAİŞ'in Temel Felsefesi Ve Dini Referansları Raporu" (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), 10.

toplum inşa ederken uygulanacak yöntem şiddet metodu değil, tebliğ metodudur. Hz. peygamberin hayatına ve diğer peygamberlerin hayatlarına bakıldığında bu metodun birçok uygulaması görülmektedir.

Said, Müslümanların şartlar ne olursa olsun şiddeti yöntem olarak benimsememesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak onun savunmayı şiddet olarak görmediği anlaşılmaktadır.

Said'e göre şüphesiz Allah samimi davranışlarda bulunan kullarına yardım edecektir. Fakat samimi ve gayretli olmanın yanında doğru bir metot uygulamak gerekmektedir. Ayrıca olaylara sağlıklı bir yöntemle yaklaşılması istenilen sonuçları ortaya çıkarmayacaktır. Beklenen sonuçların çıkmaması, kişiyi umutsuzluğa düşürecektir. Umutsuzluktan kaynaklanan durumlar kişiyi verimli gayretlerinden alıkoyacaktır. Müslümanlarda ortaya çıkan yenilmişlik psikolojisi, öteden beri kök salmış temel fikirlerin bir sonucudur ki sorun fikirlerin mahiyetinden değil, bilakis fikirlerin yorumlanıp şiddete başvurulmasından kaynaklanmaktadır (Said, 2013b: 18).

Said'in dile getirdiği hususlar, İslami literatürde dile getirilen evrensel ilkelerle uygun görünmektedir. Onun farkı ise bizzat gözlemediği toplumsal sorunlara karşı -şiddeti kullanan gruplar da dahil- bu gerçekleri tekrar hatırlatmak, daha anlaşılır kılmak ve aynı ilkelerin hala geçerli olduğunu ancak bu konuda Müslümanların esastan uzaklaştığını hatırlatmaktır. Said, sorunların kaynağına işaret etmekte, bazı eleştiriler getirmekte ancak çözüm önerileri ve yöntem konusunda yeterince açık öneriler getirememektedir. Elbette dile getirdiği hususların kompleks yapısı bu zorluğu anlaşılır kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Özel. *İslam ve Terör*. İstanbul: Küre Yayınları, 2007.
- Ahmet Yaman. "Savaş". *İslam Ansiklopedisi*. 36: 189-194. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Artun Ünsal. "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi". *Cigito*. 6-7 (1996): 29-36.
- Caner Taslaman. *Terörün ve Cihadın Retoriği (Felsefi ve Teolojik Bir Değerlendirme)*. İstanbul: İstanbul Yayınları, 2007.
- Cevdet Said. *Adem Oğlunun İlk Mezhebi*. Trc. Halil İbrahim Kaçar. İstanbul: Pınar Yayınları, 2013.
- Cevdet Said. *Adem'in Oğlu Habil Gibi Ol*. Trc. Abdi Keskinsoy. İstanbul: Pınar Yayınları, 2006.
- . Diyanet İşleri Başkanlığı. (Heyet). "DAİŞ'in Temel Felsefesi Ve Dini Referansları Raporu". Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015.
- Erdal Baykan. "Günümüzde Dinsel Şiddetin Nedenleri." *YYÜSBE Dergisi*. 7 (2004): 212-222.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'as, Sünen-i Ebî Dâvûd "Cihad", (Beyrut: Dâr'u İbnü'l-Hazm Yayınları, 2005), 82,111.
- Fuat Aydın. "Batı'nın İslâm Anlayışının Doğulu Kökenleri ya da Abdülmesîh İshak El-Kindî'nin Risâle'sinin Serencamı". *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna*

- Kadar Osmanlılar ve Avrupa Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*. Ed. Seyfi Kenan. 189-252. İstanbul: İSAM, 2010.
- Hamit Bozarıslan. *Ortadoğu Bir Şiddet Tarihi Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonundan El-Kaide'ye*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- İbrahim Kalın. *İslam ve Batı*. İstanbul: İSAM, 2008.
- İngmar Karlsson. *Din, Terör ve Hoşgörü*. Trc. Tayfun Kayaoğlu. İstanbul: Homer Kitabevi, 2005.
- Kadir Albayrak. *Semavi Dinlerde Barış ve Şiddet İkilemi*. Ankara: Sarkaç, 2010.
- Mehmet Ali Kirman. "Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din", *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004): 315-332.
- Mustafa Erdem. "Küreselleşme ve İslam Dünyası". *Dini Araştırmalar* 6/17 (2003): 5-9.
- Nathan Lean. *İslamofobi Endüstrisi*. Trc. İbrahim Yılmaz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015.
- Ragıp El-İsfehani. *Müfredat Kuran Kavramlar Sözlüğü*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.
- Şemseddin Sami. *Kamus-i Türk-i*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2004.
- Şinasi Gündüz. *Dinsel Şiddet*. İstanbul: Etüt Yayınları, 2005.
- Ünver Günay. "Toplumsal Değişme ve İslamiyet". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2001): 1-39.
- Veli Sırım. "Barış Dini İslam'a Savaş Yaklaşımları". *İslam ve Şiddet*. Ed. Mümtazer Türköne. 91-112. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2007.